

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДИДАКТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ (ВІДДІЛЕННЯ «МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ») В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

PEDAGOGICAL SUPPLY OF DIDACTIC ADAPTATION OF PERSECUTORY STUDENTS (MUSICAL EDUCATION DEPARTMENT) IN THE CONDITIONS OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE PEDAGOGICAL COLLEGE

У статті досліджуються психолого-педагогічні аспекти проблеми дидактичної адаптації студентів-першокурсників в умовах освітнього процесу педагогічного коледжу, пропонуються практичні рекомендації щодо формування професійних цінностей, соціальної самореалізації майбутніх учителів музики.

Ключові слова: дидактична адаптація, індивідуальні особливості, педагогічні цінності, професійний інтерес, професійні якості, студент-першокурсник, вчитель музики.

*профессиональных ценностей, социальной самореализации будущих учителей музыки. **Ключевые слова:** дидактическая адаптация, индивидуальные особенности, педагогические ценности, профессиональный интерес, профессиональные качества, студент-первокурсник, учитель музыки.*

The article deals with the psychological and pedagogical aspects of the problem of didactic adaptation of freshmen students in the educational process of the pedagogical college, proposes practical recommendations for the formation of professional values, social self-realization of future music teachers.

Key words: didactic adaptation, individual peculiarities, pedagogical values, professional interest, professional qualities, freshman student, music teacher.

УДК 378.14

Жорняк Б.Є.,

канд. пед. наук,

завідувач кафедри музичних дисциплін
Луцького педагогічного коледжу

В статье исследуются психолого-педагогические аспекты проблемы дидактической адаптации студентов-первокурсников в условиях образовательного процесса педагогического колледжа, предлагаются практические рекомендации по формированию

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Головним завданням сучасної музично-педагогічної освіти виступає формування і розвиток особистісного потенціалу студента, збагачення його інтелектуальної і мотиваційної сфери, виховання майбутнього професіонала.

Суспільству потрібен вчитель, який відрізняється високими професійними якостями, гуманістичним світоглядом, особистісною культурою, здатний комплексно реалізувати свій творчий потенціал на основі загальнолюдських і професійно-педагогічних цінностей.

У цих умовах завданням освітнього процесу у сучасних музично-педагогічних закладах є підготовка майбутнього кваліфікованого педагога, озброєного системою педагогічних і музичних знань і вмінь, навичок виконавської діяльності, здатного до професійної самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень засвідчує, що у педагогічній науці проблема фахової підготовки майбутніх вчителів музики ще не знайшла остаточного розв'язання. Окремі аспекти цієї проблеми стали предметом наукових розвідок Л. Захарової, Л. Кондрашової, Н. Лосєвої, І. Ісаєвої.

І. Арендачук, Т. Білочко, І. Габа, О. Гора, С. Дерябо, З. Количева, О. Малахова, В. Пашков та ін. розглядають її як формування особистісних якостей суб'єктів освітнього процесу.

І. Бех, О. Киричук, Я. Коломийський, В. Моляко, В. Паламарчук, О. Скрипченко наголошують на важливості психологічних аспектів професійної підготовки майбутнього вчителя.

Актуальність зазначеної проблеми зумовлена наявністю протиріч між потребою суспільства у фахівцях, здатних успішно реалізуватися в обраній педагогічній діяльності, постійно підвищувати й удосконалювати свій професійний рівень, фахову компетентність, і реальним станом ситуації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні, як ніколи, одним із центральних питань стає зміст освіти майбутнього педагога. Про співвідношення загальної і професійної освіти студентів вишів говориться багато, однак важливо виділити насамперед ті важливі фактори, які інтегрують освіту саме в соціальному контексті і визначають зміст нових освітніх програм. Це, по-перше, зростаюча багатогранність і складність сьогоdnішнього суспільного життя; по-друге, інтеграція різних сфер життєдіяльності суспільства і трансформація вимог до сучасної освіти; по-третє, інтенсивний розвиток наукової інформації і швидке моральне старіння набутих знань і компетенцій; по-четверте, зменшений попит на репродуктивну діяльність; по-п'яте, зростаючий попит на інноваційно-креативні види активності.

Мета статті – з'ясувати механізм дидактичної адаптації студентів-першокурсників відділення «Музичне виховання» педагогічного коледжу до умов життєдіяльності освітнього закладу, стимулювання їх соціально-професійного розвитку, формування професійно-педагогічного становлення майбутнього вчителя; теоретично обґрунтувати і визначити основні педагогічні вимоги до організації освітнього процесу в освітньому закладі.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка діяльність – це процес вирішення проблеми того чи іншого рівня складності, і чим вищий рівень, тим більш значний інтелектуально-пізнавальний компонент діяльності. Саме тому в сучасних умовах шлях до реалізації важливих життєвих інтересів і проблем молодшої людини лежить через освіту, опанування інтелектуальним, соціальним і професійним досвідом.

Сьогодні ми говоримо про технологічну, економічну, правову, політичну, загальнокультурну, комп'ютерну грамотність, маючи на увазі опанування комплексом відповідних знакових систем і вмій оперувати їх елементами. Життя з небаченою раніше визначеністю ставить систему освіти перед дилемою – всесторонність чи компетентність. В основі її розв'язання – зміна самої філософії освіти студента, запровадження нових освітніх програм і технологій, створення в освітньому закладі такого розвивального освітнього середовища, яке забезпечує: позитивну мотивацію на педагогічну діяльність як важливий чинник формування професійної позиції майбутнього вчителя; здійснення цілеспрямованої і повноцінної інформаційної підтримки студентів (підручники, посібники довідники, комп'ютерні програми, бази даних, сучасні телекомунікаційні мережі); побудову освітнього процесу відповідно до діагностичних досліджень студентів в умовах освітньої діяльності; перенесення основних аспектів освіти з когнітивного плану (системи знань, умінь, навичок) на розвиток професійно-компетентної, творчої особистості студента.

Становлення майбутнього педагога-професіонала проходить такі послідовні етапи: адаптацію до умов навчання і життєдіяльності у студентському колективі, орієнтування в педагогічній діяльності; набуття професійних знань, умінь і практичних навичок у процесі навчання; застосування та власну інтерпретацію набутих знань у практичній роботі, створення нових професійно-педагогічних моделей своєї діяльності, фахову самореалізацію.

Перш ніж активно включитися в навчання, студент-першокурсник повинен пройти досить складний для нього і суперечливий процес адаптації, пристосування до умов життєдіяльності освітнього закладу, стилю взаємин з однолітками по навчанню і педагогами. Цей процес зазвичай супроводжується багатьма проблемами, пов'язаними з мотиваційною, інтелектуальною, психологічною, соціальною готовністю до навчання, спілкування і морально стійкої, гармонійної взаємодії в новому колективі. Одне із найважливіших місць у цьому переліку належить соціалізації особистості.

За таких умов важливого значення набуває цілеспрямоване і планомірне педагогічне керівництво процесом дидактичної адаптації першокурсника, яке б забезпечувало виявлення індиві-

дуальних професійних якостей, інтересів і потреб кожного студента в умовах повноцінної навчальної діяльності. Педагогічний супровід процесу адаптації першокурсника передбачає вивчення інтелектуальних можливостей, ціннісних орієнтацій, професійних схильностей і задатків з метою визначення подальших шляхів розвитку особистості та способів цілеспрямованої допомоги їй у цьому напрямку, захист від різних стресових ситуацій, можливих на перших порах, негативних впливів і руйнівних тенденцій, властивих сучасному життю.

У закладі освіти необхідно створити такі умови і форми педагогічного впливу в процесі соціалізації особистості, завдяки яким можна активізувати творчі потенції, закладені природою і попереднім досвідом. У цій справі на допомогу приходять застосування різних психолого-педагогічних діагностичних обстежень. За допомогою комплексних педагогічних досліджень, педагогічних спостережень, різних тестів-опитувальників, психолого-педагогічних карток можна з'ясувати психологічну готовність студента до навчання в педагогічному коледжі (працездатність, самостійність, здатність до розв'язання проблемних ситуацій, психологічну готовність до педагогічної праці); отримати інформацію про психологічний, духовний стан студента, з'ясувати його емоційні переживання перед уроком, після заняття тощо.

Індивідуальні обстеження за експрес-методиками Г. Айзенка, Дж. Гілфорда, Керна-Ірасека, Спілберга, Торренса дозволять визначити рівні сенсорних і творчих здібностей, образного і логічного мислення, уваги, уяви, рівні інтелектуального розвитку.

Вивчення індивідуальних особливостей першокурсників має бути одним із першочергових завдань педагогічного керівництва дидактичною адаптацією, адже наявність низьких показників властивостей особистості не лише не сприяє оволодінню навчальним матеріалом, що виявляється в успішності, а й ускладнює процес адаптації до нових умов навчання [4, с. 63].

Одним із пріоритетних завдань керівництва процесом дидактичної адаптації першокурсників є вивчення їх інтелектуального рівня (загальної ерудиції, сформованості процесів логіки мислення, уяви, уваги, диференційованого сприймання, креативності мислення тощо).

Успішність дидактичної адаптації, її темпи значною мірою залежать від особливостей домінування мотиваційних тенденцій першокурсника (пізнавальних мотивів та інтересів, ініціативності, прагнення до успіху, потреб в інтелектуальній праці), емоційно-вольових якостей (ступеня розвитку емоційної сфери, сформованості механізмів вольової регуляції дій, самоорганізації і самоконтролю), а також музичних здібностей, виконавських можливостей.

Щоб виявити музично-естетичні інтереси і потреби першокурсників, їм ставили питання:

– Чи відвідували ви музичну школу, студії?

– Чи брали участь у мистецьких заходах до вступу в педагогічний коледж?

– Яким видам мистецтва ви надаєте перевагу: музичному, хореографічному, образотворчому, поезії, театру, телебаченню?

– Яка музика вам більше подобається: класична, народна, естрадна? Чому?

– Чому ви обрали професію вчителя музики? та ін.

Узагальнені результати поведених обстежень засвідчують, що переважна більшість студентів першого курсу відділення «Музичне виховання» (80%) мають середній рівень розвитку інтелектуальних здібностей і лише у 20% студентів рівень розвитку інтелекту досить високий.

Значній частині студентів (40%) притаманне критичне мислення, намагання осмислити будь-яку інформацію, самостійно проаналізувати її, активне прагнення до поглиблення своїх знань. Водночас у 25% першокурсників переважає консервативне мислення, нездатність критично оцінювати інформацію, недостатньо розвинена логіка мислення.

Комунікабельність як професійно необхідна риса характеру виявлена у 58% обстежених. Це студенти, які легко адаптуються в колективі, готові до співробітництва в навчальній діяльності, з довірою і повагою ставляться до викладачів і товаришів по навчанню. Однак у 35% досліджуваних ці якості виражені середньою мірою, а у 7% студентів переважає пасивність, психологічна нестійкість у взаєминах із оточуючими.

Соціальна характеристика сучасного першокурсника індивідуальна, тому що соціалізація особистості, усвідомлення нею моральних, духовних і культурних цінностей, соціальних ролей, мотиваційних тенденцій, інтелектуальних можливостей відбувається індивідуально і досить динамічно, до того ж, вона залежить від багатьох факторів. Серед них особливе місце займають психологічні і соціальні умови розвитку особистості, сформована система ціннісних професійних орієнтацій.

В основі розвитку особистості, її професійного становлення лежить розвиток її мотиваційної сфери. Реально діючими мотивами прийнято називати такі, що виникають і розвиваються самостійно та є виявом внутрішньої потреби студента в підготовці до успішного застосування змісту фахових предметів на практиці [3, с. 16].

Мотиваційний компонент в адаптації першокурсника дуже важливий, адже від нього залежить те, як студент увійде в нову для нього освітню діяльність, пов'язану з певним інтелектуальним напруженням, необхідністю самостійно розв'язувати різні освітні проблеми. Внутрішні

і зовнішні мотиви формують позицію студента і виступають одним із показників психологічної готовності його до навчання.

Цілеспрямоване формування мотиваційної сфери першокурсника в процесі його навчання і професійного становлення як майбутнього вчителя визначає його професійний інтерес, тобто потребу займатися педагогічною діяльністю. Психологічний аспект професійного інтересу проявляється в індивідуальних особливостях студента, в психічних станах, що включають мотиваційний, інтелектуальний та емоційний компоненти, і формується в процесі навчальної діяльності [1, с. 14].

Професійний інтерес стає для студента стимулом, який спонукає свідомо й емоційно включитися до освітнього процесу відповідно до своїх особистісних потреб, інтересів і мотивів, професійних цінностей, що формуються, розвиваються, проходять складну трансформацію через зміну уявлень і знань про педагогічну діяльність. Це дає змогу студенту зробити свій усвідомлений вибір мотивів навчання і поведінки в системі суб'єкт-суб'єктних відносин у студентському колективі.

Так, якщо на початку навчання у студента домінує невпевненість у поведінці, тривожність, тенденція прагнення уникнути невдач у навчанні, знайти підтримку у студентському колективі, то під кінець першого курсу вже не можна зробити певного висновку про перевагу мотивації досягнення успіху чи уникнення невдач. В освітній діяльності намічається стійка тенденція зростання показників пізнавальної сфери (уваги, пам'яті, логіки мислення, емоційного сприймання), а в поведінці – комунікабельність, товариськість, самостійність.

У процесі дидактичної адаптації першокурсника важливу роль відіграє активізація його навчальної роботи в різних її формах (індивідуальній, колективній, груповій), розвиток пізнавальних інтересів, широке застосування методів самонавчання. На практиці це означає формування практичних умінь і професійних навичок у процесі самостійної роботи.

Самостійна освітня діяльність першокурсника є багатоетапним динамічним процесом. Перший етап його можна охарактеризувати як активізацію (а можливо, і формування) навичок самостійної роботи. Практично для студента першого курсу цей етап збігається з адаптацією до нової системи навчання. Складність цього періоду зумовлюється недостатнім рівнем сформованості у значній кількості студентів навичок самостійної роботи під час навчання в закладі загальної середньої освіти. Подальші етапи характеризуються як: повністю самостійна робота, творча самостійна робота, самоорганізація навчальної діяльності, самоконтроль, здатність до рефлексії.

На перших порах студенти виконують посильні для них репродуктивні справи: переказати мате-

ріал попередньої лекції, вживаючи музичну термінологію; підготувати тези своєї відповіді на запропоновані вчителем питання домашнього завдання; підготувати усне тлумачення музичних термінів українською мовою. Завдання поступово ускладнюються і набувають творчого характеру: скласти усне висловлювання фахового спрямування; підібрати музичні колекції на певні теми; придумати сюжет для дитячої музичної казки; скласти музичні загадки, кросворди; вирішити педагогічну ситуацію, пов'язану з уроком музичного мистецтва, тощо. У процесі самостійної роботи студент не тільки поповнює свої знання, оволодіває вміннями і навичками освітньої діяльності, у нього формуються також провідні якості майбутнього вчителя: навички моделювання педагогічних ситуацій із використанням інтерактивних, проблемних методів навчання, здатність до самонавчання і саморозвитку, самоактуалізації і самооцінки.

Вихідним в освітній роботі зі студентами має бути усвідомлення того, що формування ініціативного, самокритичного, мислячого педагога здійснюється успішно, якщо у студентській аудиторії створюються умови, близькі до майбутньої професійної діяльності. Перевагу важливо надавати проблемно-дискусійним формам роботи, діловим, рольовим іграм, тренінгам, мозковим атакам, де студенти розв'язують змодельовані викладачем чи однокурсниками морально-професійні ситуації, є активними учасниками навчально-виховного процесу [5, с. 132].

Професійно-педагогічне становлення студента – це формування його уявлення про свої здібності, характерологічні властивості, індивідуальну модель професійної діяльності, її цілі і засоби, пов'язані з механізмами становлення професійної майстерності майбутнього вчителя. У цьому процесі особливої ваги набуває педаго-

гічно грамотний супровід навчальної діяльності студента, який забезпечує можливість розвивати творчий потенціал кожного і тим самим формувати інтелектуальну, емоційну, пізнавальну і моральну сфери.

Висновки. Пріоритетними завданнями і напрямами розв'язання означеної проблеми, умовами забезпечення реалізації вимог суспільства до підготовки вчителя є: гуманізація освітнього процесу в закладі освіти; диференційований, індивідуальний підхід у навчальному процесі, який забезпечує активне формування у студентів механізмів самоучіння, самовиховання і самовдосконалення; максимальне урахування потенційних здібностей і можливостей кожного студента; педагогічне стимулювання професійного розвитку особистості майбутнього педагога, формування інтересу до обраної професії, постійної потреби у поглибленні загальних і фахових знань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бадюл С. Професійно-педагогічні цінності як психолого-педагогічна основа процесу становлення майбутнього вчителя молодших класів. Рідна школа. 2002. № 6. С. 14.
2. Кабріль К.В. Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; НАПН України, Ін-т вищої освіти. К., 2013. 20 с.
3. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. К.: Центр «Магістр». 1996. 256 с.
4. Плотникова О. Важливість вивчення індивідуальних особливостей першокурсників у період дидактичної адаптації. Рідна школа. 2001. № 10. С. 63.
5. Пріма Р.М., Семенюк М.П. З досвіду професійно-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільної освіти. Проблеми педагогічних технологій. Луцьк, 2004. Вип. 1 (26). 215 с.